

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. (1867—1870.) I—XII. 6 kor. 40 fill. — **Második kötet.** (1871—1872.) I—X. 8 kor. 60 fill. — **Harmadik kötet.** (1873—1874.) I—X. 4 kor. — **Negyedik kötet.** (1874—1875.) I—VI. 6 kor. 40 fill. — **Ötödik kötet.** (1875—1876.) I—V. 7 kor. 10 fill. — **Hatodik kötet.** (1876—1877.) I—X. 6 kor. 10 fill. — **Hetedik kötet.** (1877—1878.) I—X. 6 kor. — **Nyolczadik kötet.** (1878—1880.) I—X. 6 kor.

Kilenczedik kötet I. A tervezett négyes szövetség Ausztria-, Orosz-, Francia- s Spanyolország közt. 1787—1790. *Wertheimer Edétől.* 1 kor. — II. A Limes Dacicus első része. *Torma Károlytól.* 1 kor. 80 fill. — III. Jelentés a gyulafehérvári káptalan levéltárában tett kutatásokról. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — IV. A kalendáriumokról. *Jakab Elektől.* 80 fill. — V. Az aquincumi amphitheatrum északi fele. *Torma Károlytól.* 2 kor. — VI. A zámi és obati apátságok. *Balássy Ferencztől.* 60 fill. — VII. Nápolyi Péter. Egy diplomata a XVII. század elejéről. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — VIII. A Renaissance kezdete és fejlődése, különös tekintettel hazánk műépítészeti emlékeire. *Myskovszky Victortól.* 80 fill. — IX. Marsigli élete és munkái. *Beliczay Jónástól.* 1 kor. 20 fill. — X. Az európai vasúti ügy fejleményei és eredményei a magyar magánjog szempontjából. *Wenzel Gusztávtól.* 1 kor. — XI. A paraszt vármegye. *Gyárfás Istvántól.* 80 fill. — XII. Adatok a helynevek történetéhez. *Majláth Belától.* 40 fill.

Tizedik kötet. I. Bethlen Gábor és a svéd diplomácia. *Szilágyi Sándortól.* 40 fill. — II. Az 1609-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 60 fill. — III. Forgách Ádám és Báthory Sóna ékszerének történetéből. *Majláth Belától.* 40 fill. — IV. A Fuggerek jelentősége Magyarország történetében. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — V. A jászékunok nyelve és nemzetisége. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. — VI. Mythologiai elemek a székely népköltészet- és népdalban. *Kozma Ferencztől.* 60 fill. — VII. A Hajduk kibékítési kísérlete Inánchon 1607-ben. *Majláth Belától.* 40 fill. — VIII. A Petrarca Codex kún nyelve. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. 20 fill. — IX. L. Rákóczy György első összeköttetése a svédekkel. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — X. Franciaország magartartása II. József császárnak II. Erőgyes porosz királlyal történt találkozásával szemben. *Wertheimer Edétől.* 40 fill.

Tizenegyedik kötet. I. Masolino olasz képi művei. Irta *Vaisz Ignác.* 20 fill. — II. Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 1 kor. — III. A magyar alkotmány felfüggesztése 1673-ban. Dr. *Károlyi Árpádtól.* 80 fill. — IV. Az 1683-ki táborozás történetéhez. *Thaly Kálmántól.* 60 fill. — V. Kritikai tanulmányok a Frangepán család történetéhez. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — VI. Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai. *Szilágyi Sándortól.* Ára 20 fill. — VII. Egy állítólagos római mediterrán-út Pannoniában. Dr. *Ortvay Tivadartól.* 1 kor. — VIII. A keszthely-dobogói sirmező. *Lipp Vilmostól.* 20 fill. — IX. Gróf Pálffy Miklós főkancellár

PETRARCA

ÉS

NAGY LAJOS.

FRAKNÓI VILMOS

B. TAGTÖL.

(Olvasatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1900. május 14-én tartott ülésén.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1900.

MAGYAR AKADEMIÁ
KÖNYVTÁRA

MAGYAR AKADEMIÁ
KÖNYVTÁRA

Olaszország két évezreden keresztül a világ fölött uralkodó eszmék, intézmények és szellemek kiváltságos szülőföldje volt.

Ki nem merülő termékenységének egyik legérdekesebb nyilatkozatával a XIV. század első felében találkozunk, a mikor politikai élete legmélyebb süllyedésének idején, megfosztva attól a varázshatalomtól, melyet a pápaság kölcsönzött neki, nagy költőinek lelkében váratlanul a szellemi hegemonia új forrása fakad.

Ezt a dicsőséget Danténak és Petrarcának köszönheti, a kik az emberi elme legfenekeltebb eszményeinek és az emberi szív legerősebb érzéseinek az egész világon megértett és esodált tolmácsai lettek saját anyanyelvükön: — századokkal megelőzvé a Moliret és Calderont, Shakespearet és Göthét, Petőfit és Puskint.

Minden művelt nemzet irodalma sajátjává tette Dante és Petrarca alkotásait. A történetírók mindenütt ambícióval nyomozzák a kapcsolatokat, melyek nemzetök és a két nagy költő között feltalálhatók.

Hogy a Divina Comedia halhatatlan írójának mindent átkaroló elméje hazánkkal is foglalkozott, arról a »Paradiesomazon sorai tanúskodnak, a melyekben boldognak hirdeti Magyarországot, míg tévútra nem engedi magát vezetetni; és jósolja, hogy az Anjou-házból származó királyok nagy virágzásra fogják juttatni.¹⁾

Petrarca összes munkáinak kiadásában csak egyetlen darab van fölvéve, mely Magyarországra vonatkozik: az a

¹⁾ VIII. ének 55., XIX. ének 142. és köv. sorai.

beszéd, melyet Lajos magyar királyhoz 1356 őszén, mint a velencei köztársaság követségének szónoka, intézett volna.¹⁾

Azonban ez a beszéd tévesen tulajdonítottatott Petrarca-nak, ki sohasem járt követségben a magyar királyi udvarnál. A velencei állami levéltár megőrizte azt a megbízó-iratot, melyvel a jelezett időben Contarini, Falieri és Benintendi mint követek Magyarországra küldöttek.²⁾

E szerint nem kérkedhetünk többé azzal, hogy a nagy költő nagy királyunknál mint diplomata megfordult.³⁾

Ezért a veszteségért némi kárpótlást nyújthatok annak földerítésével, hogy Nagy Lajos nápolyi hadjáratának megakadályozására a szent-szék Petrarca diplomatiái szolgálatát vette igénybe.

A vatikáni levéltárban kutatásaim folyamán ráakadtam arra a kiadatlan és értékesítetlen pápai levélre, mely megbízó-irat gyanánt adatott át neki.

Ezen okmány fontosságát emeli az a körülmény, hogy Petrarca politikai pályájának egyik sokat tárgyalt momentumára új világosságot vet.

Ezért érdemesnek tartottam arról rövid jelentésemet a M. T. Akadémia elé terjeszteni.

I.

Az 1347-ik év nyarán Petrarca, miután több éven át időzött volt Fraacziaországban, részint az avignoni pápai udvarnál, részint vauclusei regényes hirtokán, azzal a gondolattal foglalkozott, hogy Olaszországba tér vissza.

A honvágy sugallatai, tudományos feladatok és magánügyek ösztönözték erre.

Egyik eklogájában, az ura rábeszélése daczára távozni

¹⁾ Címe: »Propositum quoddam coram rege Hungariae.«

²⁾ Kiadta Ljubič: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, V. 330.

³⁾ Wenzel Gusztáv (»Magyarország Dante, Petrarca és Boccaccio felfogása szerint« című értekezésében — Katholikus Szemle, 1888. évf. 380—402.) és Pör Antal (»Nagy Lajos« című munkájában 500. és 503.) a beszédet még Petrarca-nak tulajdonítják.

készülő pásztor személyében könnyű fölismerni őt magát, a mint pártfogója, Colonna bíbornok által marasztalva, kijelenti, hogy szülőföldje vonzó erejének ellenállani többé nem képes:

»Hallom, mint szólít szerető szava drága hazámnak.

Harmatozó eserjék alján ott az ibolyák is

Illatosabbak, a róza mosolygóbb s szebb pirulása.

A homi völgyek ölen tisztábban folyik a esermoly

Ausoniában, s ottan a fűnek az ize is édesb.

... Már négy évötöd eltelt,

Hogy szolgálók, azért nem bánthat, hogy ha szabadság

Vágy ragad s lepihenni a sírba' hazámban ohaítok.«¹⁾

Levelei egyikében arról szól, hogy régi szándékának valóstítása: Cicero munkáinak összegyűjtése végett készül Olaszországba.²⁾

E mellett, 1346 őszén Parmában kanonokságot nyerén adományul, a javadalom átvétele és egyéb vagyoni érdekek kívánatossá tették, hogy ott személyesen megjelenjék.³⁾

Az elutazásra minden előkészületet megtett volt, mikor súlyos betegségbe esett, a mely több hónapig Vaucluseben lekötötte. Egyébiránt ez a halasztás nem tette szerenésétlenné. Leveleiben dicselkedik boldogságával, melyet az egészsége helyreállításának szentelt idő alatt, hegyektől és erdőktől környezett, forrásoktól öntözött kertjében, könyvei közepett, az ó-kor nagy szellemeinek társaságában élvezett.⁴⁾

Végre az említett esztendő november elején megjelent

¹⁾ Hegedüs István akadémiai tag fordítása. — Petrarca életirója, *Körtiny Gusztáv*: Petrarca's Leben und Werke (Leipzig, 1868) 233. és leveleinek kiadója, *Francassetti József*: In epistolas Francisci Petrarca, Anotationes (Firmí, 1890) 366. tárgyalják az ekloga jelentőségét.

²⁾ Francisci Petrarcae epistolae de rebus familiaribus et variis. (Florentiae, 1859.) I. 272.

³⁾ Francassetti: Anotationes 123.

⁴⁾ A triestri püspökhöz írt, idézett levelében. — Uti térvéről 1347. szeptember 11-ikén említlést tett Salmonai Barbatushoz írt levelében is; felajánlja neki pármái házát, melyről mondja: »Haec (domus) modo nos exoptat, ne ab occidente reversurum, quem jam biennio abluisse comperitur.« Epistolae 355.

Avignonban, hogy hícsüt vegyen pártfogótól, kiknek élén maga a pápa állott.

VI. Kelemen meleg érdeklődéssel karolta föl Cícero munkái összegyűjtésének tervét.¹⁾ Egyúttal kegyelme és bizalma jeléül fontos diplomatai küldetést bízott a költőre.

Nem először tüntette ki őt ilyen megbízással. Az 1343-ik év őszén Nápolyba küldötte volt Johanna királynő. Endre magyar herczeg neje udvarához.

Petrarca a levelekben, melyeket onnan írt, a tisztelet és rokonszenv hangján szól az ifjú királyfi felől, ellenben kemény kifejezésekkel bélyegezi meg az udvar romlottságát.²⁾

Mikor azután két évvel utóbb Endre szerencsétlen halálának hírért vette, ékes iratban siratta meg őt, és fejezte ki fölháborodását a diadalmaskodó ármány fölött, melynél, úgy mond, gonoszabbat a görög drámairók fantáziája sem tudott kigondolni.³⁾

Hogy Lajos királynak az avversai merénylet megboszulására vonatkozó elhatározása milyen érzéseket keltett Petrarca lelkében, az iránt fennmaradt munkái tájékoztatást nem nyújtanak.

Azonban érzései, bármilyen természetűek voltak, nem tartották őt attól vissza, hogy Lajos hadi vállalatának megakadályozására a pápai politika szolgálatába lépjen.

VI. Kelemen kezdettől fogva azt az álláspontot foglalta el, hogy Endre meggyilkoltatása ügyében a törvényes eljárás megindítása a szent-széket illeti meg, és hogy Johannát, míg bűnössége kellően bebizonyítva nincs, Nápoly törvényes uralkodójának kell tekinteni. Ezért a rendelkezésére álló összes diplomatai eszközöket fölhasználta, hogy Lajost rábírja tervének elejtésére.⁴⁾

Miután pedig 1347 tavaszán egy magyar sereg nápolyi

¹⁾ Ezt Petrarca említi a triestri püspökhöz írt levelében.

²⁾ 1343. december 1-én. Epistolae 272.

³⁾ Epistolae 341.

⁴⁾ Ezen események részletes tárgyalása nem volna itt helyén. Azokra vonatkozó kutatásaink eredményeit később megjelenő nagyobb munkában fogom földolgozni.

területre nyomult, és nem lehetett kétség az iránt, hogy azt nemsokára a király személyesen követni fogja, a pápa azon volt, hogy Olaszországba vonulását meggátolja, vagy legalább az olasz fejedelmeket visszatartsa attól, hogy hozzá csatlakozzanak.

Ezek között legnagyobb jelentőséggel Verona urai Scala Albert és Mastino bírtak, mert Lajos, a szárazföldi út választván, legelőbb tőlök kényszerült engedélyt eszközölni ki, hogy az ő területükön, mely Feltrétől Pármáig terjedt, átvonulhasson.

A pápai udvarnál remélhették, hogy a Scalák ezt az engedélyt megtagadják, mert a szent-szék és a kiátkozott Bajor Lajos német császár között folyt hosszú küzdelemben az utóbbinak ellenfelét IV. Károlyt támogatták.

VI. Kelemen oda törekedett, hogy őket a szent-szék politikájához való ragaszkodásukban megszilárdítsa.

1347. november 13-ikán Scala Mastinóhoz, ki tényleg maga gyakorolta a föhatalmat, a következő levelet intézte:

»Méltán köszönettel tartozunk nemességednek mindazért, a mit Krisztusban szeretett dicső fiunk, Károly római király javára és szolgálatában műveltél. Az ő érdekeit kiválóan szívünkön viseljük, s reméljük, hogy most, miután megátalkodott ellenfelét, a Bajort elragadta a halál, ügyét Isten segítségével szerencsés diadalra fogja vezetni. Nemességedet tehát fölkérjük, hogy személyünk és az apostoli szék iránt táplált hódolatodnál fogva, a mit dicséretesen megkezdettél, buzgó és hű igyekezettel folytatni meg nem szünjél.

»Egyébiránt tudomásod van már a felől, hogy Krisztusban szeretett fiunk Lajos, Magyarország dicső királya, hír szerint a sicíliai királyság ellen támadást készít elő. Ez a királyság a római egyház jogos tulajdona lévén, mindennemű háborgatása ránk nézve sérelnes. Ezért fentebbi kérésünkhöz azt csatoljuk, hogy azoknak szándékát, kik a nevezett királyság megtámadására és elfoglalására igyekeznek, meghüsitani törekedjél, és az átvonulást az uramad alatt álló területen ne engedd meg.

»Mindazt, a mit ebben az ügyben kedvelt fiunk Petrarca

Ferencz florenczi klerikus részünkről előterjeszt, elbinni és sikerre vezetni el ne mulaszd.«¹⁾

Petrarca volt hivatva e szerint, hogy mint pápai követ ezt a levelet Verona urának bemutassa és Lajos hadi vállalatának megakadályozása ügyében előterjesztést tegyen.

Erre a küldetésre az ő személyének megválasztását az a föltevés magyarázza meg, hogy a művészek és költők bőkezű pártolója gyanánt ismert Mastino fejedelemnél senki kedvezőbb fogadtatásra nem számíthat, mint az élő olasz költők leghiresebbje.

Egyébiránt valószínű, hogy maga Petrarca kereste ezt a küldetést, mely nemcsak híúságát előgíthette ki, hanem sokféle előnyökkel kecsegtette, mikor a Mastinót uraló Parma városában javadalma elfoglalására készült.

Bárhonnan jött a kezdeményezés, az a tény, hogy Petrarca ilyen megbízást kapott és elfogadott, kétségtelenné teszi, hogy álláspontja a pápai politika irányával teljesen összhangzásban állott és szolgálatába lépni kész volt.

Ennek a ténynek fontosságát emeli az a körülmény, hogy a szent-székeknek Nagy Lajos ellen irányuló actiója szoros kapcsolatban állott egy másikkal, a mely Petrarcat még közelebből érdekelte.

Ugyanis éppen erre az időre, az 1347-ik őszre esik Cola di Rienzi, a római néptribun bukása.

Miután lángoló lelkesedésével és elragadó ékesszólásával Róma lakosságát meghódította és a pápa bizalmát is kiküzdötte: kalandos eszmények felé sodortatva, szertelen nagyravágyása és beteges híúsága által neveltségessé és gyűlöletessé tette magát. 1347. október 7-ikén a pápa megfosztotta őt a ráruházott hatalomtól.²⁾

Avignonban tudomással bírtak arról, hogy Lajos király szövetséget ajánlott volt neki;³⁾ attól féltek tehát, hogy a

¹⁾ A vatikáni regestárban 144. kötet, 833. levél. — »Franciscus Petracchi« elnevezés fordítva elő az eredetiben. Petracchi (Péter) fának nevezték őt kortársa. Klerikusnak mondatik, mert a kisebb rendeket fölvette volt és egyházi javadalmak birtokában volt.

²⁾ Theiner: Codex dominii temporalis. II. 132.

³⁾ Rienzi 1347. augusztus 4-ikén azt jelentette a pápának, hogy

magyar uralkodó, nápolyi tervei érdekében, Rienzit a szent-székekkel szemközt is támogatásban fogja részesíteni.

A pápa e szerint, a mikor Lajost Olaszországtól távol tartani iparkodott, ezzel egyszersmind a Rómából fenyegető veszély elhárítására gondolt. Ugyanazon napon, a mikor a Veronába szóló levél kiállítatott, az olaszországi pápai legátushoz két rendelet ment, melyeknek egyike Rienzire, másika Lajos királyra vonatkozó intézkedéseket tartalmazott.¹⁾

Ilyen körülmények között Petrarcanak választania kellett a között: a szent-székekkel vagy Rienzivel akar-e tartani. Ha az előbbihez hű marad, kénytelen az utóbbi ellen foglalni állást.

E szerint küldetést fogadván el a pápától, nyíltan szakított Rienzivel, kihez ekkorig a közös klasszikai eszmények cultusa és a személyes rokonszeny kötelékei csatoltak.²⁾

Különösen Veronába, hol Scala Mastino a római tribun ellenségeihez tartozott,³⁾ Rienzi barátja nem mehetett.

Föltűnő mindazáltal, hogy november 15-ikén, tehát két nappal a Petrarca küldetéséről szóló levél kiállítását után, a pápa Sanctocassiano János reggioi polgárt Verona uraihoz küldötte, hogy nekik Johanna nápolyi királynéval kötendő szövetség tárgyában előterjesztést tegyen.⁴⁾

Ez a megbízás, noha szintén Lajos király ellen irányult, nem jogosít föl arra a föltevésre, hogy Petrarca küldetését a pápa elejtette.

A november 13-ikán kelt pápai levél ugyanis a regestakötetekbe be van iktatva, a mi azt bizonyítja, hogy tényleg

az ajánlatot visszautasította. (Epistolario di Cola di Rienzi. 48.) Azonban nem hitték neki. Az október 7-iki (idézett) irat bűnül rója föl neki a Lajos királyval kötött »titkos szövetség«. Deczember 7-ikén pedig a pápa fölkeri IV. Károlyt, hogy Lajost tartsa vissza Rienzi támogatásától. (Pelzel: König Karl. IV. Urkundenbuch. I. 295.)

¹⁾ Theiner: Codex. II. 182. Monumenta. I. 746.

²⁾ Viszonyuk ismertetésével bőven foglalkoznak mind Petrarca, mind Rienzi életírói.

³⁾ Leonti: Viaggi di Petrarca. (Milano, 1826.) III. 5.

⁴⁾ A pápai megbízó-levelet, mely szintén kiadatlan, a mellékletben közlöm.

expediáltatott, azaz Petrarcaéknak kézbesítettett. Ha pedig a kézbesítés után förtént volna megbízatásának visszavonása: erről a Sanctocassiano János részére kiállított megbízó-levél szükségképen említést tett volna.

A két levél szövege teljesen különböző. Petrarca csak Scala Mastinóhoz küldetett, Sanctocassiano János pedig az ő testvéréhez, ezenfelül Bologna, Forlì, Mantua és Rimini uraihoz is. Mind ebből azt kell következtetnünk, hogy Scala Mastinót, kivételes jelentőségénél fogva, két pápai követ volt fölkeresendő.

II.

Petrarca 1347. nov. közepe táján csakugyan elhagyta Avignont, hogy Olaszországba menjen.

Útközben írt levelei közül négy maradt fenn. Három egyáltalán nem nyújt támpontot utazása céljának megállapítására.¹⁾

A negyedik Genuából november 29-ikén Rienzibe van írtelve.

Petrarca abból indul ki, hogy a Rómából érkező hírek, melyek ezelőtt örömmel töltötték el, most mélyen elszomorítják. Kéri Rienzit, hogy ne engedje át magát a legrosszabb elemek befolyásának, kerülje a nevetséges lóbertokat, a melyekkel tönkre teszi magát.

Azután megjegyzi, hogy tulajdonképen felesleges ezen gondolatokkal tépelődni, mert minden úgy történik, a mint örök törvények megállapították. De — úgy mond — ha nem képes megváltoztatni a dolgokat, menekülhet előlük. És így folytatja: »Nagy fáradságtól kímélsz meg. Lélekben hozzád siettem. Letérek útamról. Téged bizonyára nem látlak többé. Tőled, ó Róma, szintén búcsút veszek.«

De azután fölveti a kérdést, vajjon igaz-e mindaz, a mit barátainak levelei Rienziről tartalmaznak? Bár hazugság volna. Barátainak hazugságai néhány szomorú napot okoznának neki; ellenben egész életét gyászba borítaná Rienza hazatérése.

¹⁾ Epistolae familiares, I. 367—369.

Azt a különös fölhívást intézi hozzá, hogy, ha a saját jó hírnevének megőrzésére nem gondol, legyen tekintettel az ő (Petrarca) hírnevére, és arra, hogy ő rá is súlyos csapást mérne, ellenséges támadások viharait zúdítaná bukásával Rienzire. Ezért fontolja meg jól a kötelességeket, melyeket elvállalt; hassa át annak tudata, hogy »a köztársaságnak nem ura, hanem szolgája.«¹⁾

Ebből a levélből Petrarca francia, német és olasz életírói azt olvasták ki, hogy 1347-ik évi olaszországi utazásának célpontja Róma volt, a hol Rienzivel karöltve hazája egységének és szabadságának helyreállításán készült fáradozni. Ezért az áldozatkész hazaszeretet példányképe gyanánt dicsőítik.

»Petrarca — így ír egyikök — sohasem mutatkozott olyan magynak és nemesnek, mint a mikor hazája érdekében baráti kötelekeket fölbontott, szeretett otthonot hagyott el, vándorbotot vett kezébe és bizonytalan jövőnek ment elébe. Magaviselete az igazi antik nagyság jellemével bír, és méltó ahhoz a férfúhoz, ki a római világ szellemét első fogta föl teljes valóságában.«²⁾

November 29-iki levelének szövege csakugyan azt látszik hirdetni, hogy Petrarca Rómába készült; de az útközben kapott tudósítások meggyőzték arról, hogy Rienza rossz úton jár s biztos bukásnak megy eléje, minélfogva eredeti tervéről lemondván, Verona és Parma felé irányozta lépteit.³⁾

Azonban a levél alapos birálatánál benne lappangó ellentmondások tűnnek föl.

Petrarca inti Rienzit, hogy a rossz befolyások alól vonja ki magát.

Ha tehát Petrarca remélte, hogy írott szavával képes őt jobb útra téríteni, nem magyarázható meg az az elhatározása, hogy lemond a személyes találkozásról és elmulasztja érvénye-

¹⁾ Ugyanott, 371.

²⁾ *Költés szavai* I. m. 233. — Így nyilatkoznak: *Levati* I. m. 5. — *Adolfo Bartoli*: *Storia della letteratura italiana*. (Firenze, 1894.) VI. 134. — *Fracassetti*: *Adnotationes*. 110. — *Pierre de Nolhac*: *Petrarque et l'Humanisme*, (Paris, 1892.) 46.

³⁾ Ezzel a feljegzéssel találkozunk az imént idézett munkákban.

síteni azt a befolyást, a mit az élő szó még nagyobb nyomatékkal gyakorolhatott.

Ellenben ha arra a meggyőződésre jutott, hogy rajta többé segíteni lehetett, fölösleges volt intő levelet intézni hozzá.

E mellett nem tartván kizártnak azt a lehetőséget, hogy a Rienziről forgalomba hozott hírek rágalmak; ez újabb indító ok volt, hogy személyesen szerezzen meggyőződést a valódi tényállásról.

Azonban november 29-ikén ilyen kétségei nem lehettek; azt sem állíthatta, hogy útközben kapott tudósítások világosították föl őt Rienzi végzetes eltévedéséről.

Avignonban tartózkodása alatt szükségképen értesült mindarról, a mit az október 7. és november 13-iki pápai iratok Rienziire vonatkozólag tartalmaztak. Mielőtt útra kelt, teljesen tisztán látta a helyzetet, tudta, hogy Rienzinak nem áll többé hatalmában hibáit jóvá tenni és visszatérni az eszményi czélok szolgálatába.

Ha tehát Avignonból elutazásakor az volt szándéka, hogy Rómába megy, ezt csakis a pápa tudtával és beleegyezésével tervezhette, nem más czélból, mint azért, hogy Rienzit a pápa rendelkezései előtt meghódolásra és esendes visszavonulásra késztesse.

Ebben az esetben pedig eme úttervét nem változtatta volna meg, mert erre az útközben netán kapott újabb tudósítások okot nem szolgáltathattak.

E szerint Petrarca november 29-iki levele és a november 13-iki pápai irat között ki nem egyenlíthető ellenmondás forog fenn.

A rejtély megfejtését csak az a föltevés nyújtja, hogy Petrarca levelében nem szabad politikai hitvallást vagy a lelket föltáró, bizalmas közleményt keresni, hanem irodalmi művet, melyben írója, a humanisták szokása iránt, az olvasó közönség széles köréhez és nem a czímettthez szól.¹⁾

¹⁾ Voigt György (»Die Wiederbelebung des classischen Alterthums« című művében — Berlin, 1889 — I. 61.) azt a nézetet vallja, hogy

III.

Petrarca Genuából, eredeti úttervétől és megbízatásával összhangzásban, Veronába ment.

Egy későbbi levelében ő maga említi, hogy 1347. őszén Franciaországból Olaszországba utazván, a legelső város, a hol hosszabb időre megállapodott, Verona volt.¹⁾

Azt, hogy mikor érkezett oda, meg nem állapíthatjuk. December első napjaiban már ott lehetett.

Mindazáltal bármennyire sietett, elkésett. Verona urainak politikai állásfoglalására befolyást nem gyakorolhatott.

A Scalák ugyanis, a mint értesültek, hogy Lajos király seregével olasz területhez közeledik, nem gondoltak rá, hogy útját állják; ellenkezőleg elhatározták, hogy őt barátságosan fogadják.

December 4-dikén Scala Albert Vicenzában fogadta őt és kísérte Veronába, a hol négy napon át volt Mastino vendége.²⁾

Sajnos, Petrarca levelei, melyekben veronai tartózkodása és működése felől az avignoni udvart értesítette, elvesztek. Fennmaradt iratai arra nére sem nyújtanak tájékozást, vajjon Lajos királytal találkozott-e?

Bizonyos az, hogy ezen olaszországi útjában a szent-szék várakozásának nem felelhetett meg, eredményt nem mutatott

Petrarcának nem volt komoly szándéka Rómába menni. »Nach Rom zu eilen und selber Hand ans Werk legen, war Petrarca's Sache freilich nicht. War er doch derselbe alte Schwärmer, der Cola in seinem phantastischen Unternehmen war.«

¹⁾ »Cisalpinae hanc Galliam . . . totam vidi, non ut advena, sed accola urbium multarum: Veronae imprimis, et mox Parmae ac Ferrariae, demum Patavise.« (Epistolae Senilium, X. 2.) Más levélből tudjuk, hogy 1348. január 25. és ápril 5-ikén Veronában időzött. (Fracassetti Adnotationes. 125.) Értéketlen, hogy Petrarca régi és újabb életírói (köztök Kürting 232 és Bertoli 134) szerint Dante Genuából egyenesen Parmába ment.

²⁾ Chronicon Estense. — Muratori: Scriptores rerum Italicarum. XV. 444.

föl; a minthogy általán a diplomácia terén nem aratott babérokot. Ő maga sem titkolja barátai előtt, hogy egyaránt rossz politikusnak és rossz gazdának tartja magát.¹⁾

Nem is volt oka leplezni ezen fogatkozásait, a melyek nem csökkenthetik a dicsőséget, mely nevét elévülhetetlenül környezi.

¹⁾ Ut enim re intelligo: nihilo melior oeconomus quam politicus irja önmagáról. Epistolae III. 151.

1347. November 13.

Dilecto filio Mastino de la Scala nostro et ecclesie Romane fidei devoto.

De hiis que per te in servicium et favorem carissimi in Christo filii nostri Karoli Romanorum regis illustris acta sunt, nobilitati tue agimus dignas gratias. Sane quia negocia regis eiusdem sunt specialiter cordi nobis illaque, sublato de medio inveterato illo dierum malorum¹⁾ Bavaro,²⁾ speramus, prestante Deo, favorabiliter prosperari: nobilitatem eandem attente rogamus, quatenus, pro nostra et apostolice sedis reverencia, et tui etiam honoris obtentu, que laudabiliter incepisti, operosis et fidelibus studiis continuare procures.

Ceterum audistis jam qualiter carissimus in Christo filius noster Ludovicus rex Ungarie illustris ad invasionem regni Sicilie, ut fertur, aspirat. Cum autem regnum ipsum ecclesie Romane juris et proprietatis existat, et omnis ejus vexatio nobis non immerito molesta reddatur, precibus nostris adjeimus, ut quorumenique ad ipsius regni occupacionem invasionemque tendencium procures impedire propositum, et eis per terras, que tuo subsunt dominio, transitum non concedas. Super quibus ea que dilectus filius magister Franciscus Petrachi clericus Florentinus pro parte nostra retulerit, fidem, cum grata prosecucionis effectu, adhibere procures. Datum Avinionis idus Novembris anno sexto.

(Vatikáni regeszták. 143. kötet. 833. számú levél.)

1347. November 13.

Dilectis filiis nobilibus viris Mastino et Alberto Delascalla militibus Veronensibus, nostris et ecclesie Romane fidelibus devotis.

Cum dilectum filium Johannem de Sanctocassiano civem Reginensem super aliquibus, que unitatem et amicitiam inter carissimam in Christo filiam nostram Johannam reginam Sicilie illustrem et vos forcius roborandam concernunt, ad vos presencialiter destinemus; nobilitates vestras attente rogamus, quatenus eis que idem Johannes vobis super hoc ex parte nostra retulerit, fidem cum grata satisfaccionis effectu adhibere procuretis. Datum Avinionis decimosextimo kalendas Decembris anno sexto.

(Ugyanott, ep. 861.)

¹⁾ A szövegben két szó kimaradt; talán sanctore Ludovico.

²⁾ Bajár Lajos, a pápától kiátkozott német eszár, meghalt 1347. okt. 11-én.